

STERK, STOER EN TROTS: Defensie in roze!

Ze verdedigen ons land. Ze verdedigen de vrede en veiligheid in onbekende gebieden. Maar wie verdedigt hen als het gaat om tolerantie? En wie zegt dat ze verdediging nodig hebben? De krijgsmacht wordt nog altijd gezien als een echte mannen wereld. De vrouwen zijn er stevast net zo sterk als de mannelijke spierbonken en voor mietjes is geen plek. In de eerste bewering schuilt een kern van waarheid. Vijf zelfverzekerde en sterke dames schuiven aan op de *Zij aan Zij* redactie. En de tweede bewering? Voor sommige landen geldt dit helaas wel, maar in ons eigen kikkerlandje zijn we gelukkig al een eind op de goede weg.

TEKST Astrid Karsten
FOTOGRAFIE Nadine Reef

Op de redactie komen in totaal vijf vrouwen, waarvan een met academische achtergrond en vier met een militaire achtergrond, één voor één binnen. Ik maak allereerst kennis met Désirée Verweij, hoogleraar aan de Nederlandse Defensie Academie en professor in de filosofie. Haar uitstraling is overweldigend en al snel leren we een goedlachse dame kennen.

Mag ik je leeftijd weten?

'Haha! Nou schrijf maar op dat ik 49 plus ben!' Désirée is vrolijk, actief en vooral bruisend. Ze lijkt zelf ook een beetje verwonderd dat ze hoogleraar en hoofd van de vakgroep Militaire Gedragswetenschappen en Filosofie is. Daarmee is ze een van de meest invloedrijke dames op het gebied van filosofie, militaire ethiek en beleid. 'Je wordt niet zomaar hoogleraar. Er moet net een plek beschikbaar zijn en dan moet die plek ook nog bij jou als persoon passen.' Ze heeft zich 'lang, lang geleden' vol overgave gestort op 'de leukste studie die er bestaat': filosofie. 'Binnen de filosofie plaats je vraagtekens achter vanzelfsprekendheden.' Filosofia betekent letterlijk het verlangen naar wijsheid.

Filosofie, de macht van het woord, tegenover Defensie: de macht van het zwaard. Een wereld van verschil lijkt mij, hoe kom je daar terecht?

'Ik had zelf ook nooit gedacht dat ik deze richting op zou gaan. Iemand wees me op de beschikbaarheid van een positie als universitair hoofd-docent op de (toen nog) Koninklijke Militaire Academie (red: KMA). Ik was niet overtuigd dat het bij me paste, maar nam toch een kijkje. Daar werd ik zo aangenaam verrast! Toen al hield de faculteit zich bezig met onderzoek naar genderbeleid, vooruitstrevend maar vooral zo noodzakelijk. En er werkten vrouwen! Veel meer dan op de universiteit waar ik vandaan kwam. Daarna werd ik op de KMA 'gewoon' hoogleraar. Inmiddels ben ik hoofd van de vakgroep. Iedere hoogleraar werkt op twee fronten; onderzoek en onderwijs. Sommigen houden zich specifiek bezig met gender- en diversiteitsbeleid. Ik ben vooral gericht op militair leiderschap en ethiek. Maar ook daar komt diversiteitsbeleid weer aan bod. Dat is het mooie van deze faculteit; er wordt interdisciplinair gewerkt.'

Wat is er dan allemaal al onderzocht hier in Nederland?

In het gesprek dat naar aanleiding van deze vraag ontstaat, wordt duidelijk dat op het gebied van diversiteit Nederland en Amerika al veel onderzoek hebben verricht. In steeds meer delen van Europa krijgt diversiteit eveneens de aandacht die het verdient. Désirée: 'Allereerst is het belangrijk een goed beeld van diversiteit te hebben. Zo weten we nu uit onderzoek dat diversiteit zowel positieve als negatieve effecten heeft. Enerzijds leidt het tot 'elaboratie van taakrelevante informatie,' oftewel een meer effectieve verwerking van informatie door een diverse kijk op het probleem. Anderzijds kan het ook leiden tot 'sociale categorisatie', beter bekend als de hokjesgeest, het 'wij-tegen-hen' gevoel. Iedereen snapt dat de laatste juist het succesvol functioneren van een team ondermijnt. Deze onderzoeken richten zich meestal meer op verschil in culturele achtergrond, maar er zijn ook gender- en geaardheid specifieke onderzoeken.'

Dat klinkt fantastisch! Maar... wat moeten we er mee?

'Juist de vertaalslag van onderzoeksresultaten naar de dagelijkse (militaire) praktijk heeft meerwaarde. Onderzoeken zijn inderdaad fantastisch en er wordt nog steeds veel goed werk verzet. De beschikbare kennis wordt door middel van onderwijs zoveel mogelijk verspreid. Ook leiden onderzoeksresultaten tot aanbevelingen aan bedrijven en organisaties, zoals bijvoorbeeld het Ministerie van Defensie. Werkgevers

Desirée Verweij

en collega's moeten investeren in de ontwikkeling van het vermogen om anderen te begrijpen. Je moet kunnen leren hoe mensen met een andere achtergrond tegen het werk aankijken. Het meest belangrijke is het uitdragen van de meerwaarde van diversiteit, in plaats van verschillen per definitie te zien als problemen. Vooral voor leidinggevendend ligt hier een belangrijke taak.'

Inmiddels zijn vier andere dames uit de Krijgsmacht bij ons aangeschoven. Nanda van Ekeren, 36 jaar en onderofficier bij de Luchtmacht, Rosalie de Beer, 45 jaar en luitenant ter zee der administratie bij de Marine, Djoke Postma, 30 jaar en werkzaam als sergeant van de wapentechnische dienst systemen bij de Marine en tot slot Karen Joachim, 63 jaar en als humanistisch raadvrouw werkzaam bij de Dienst Geestelijke Verzorging binnen Defensie. Een bont gezelschap van dames met een uitgesproken mening.

Vinden jullie dat binnen Defensie een duidelijk diversiteitsbeleid gevoerd wordt?

'Defensie heeft in de afgelopen jaren belangrijke stappen voorwaarts gemaakt maar dit betekent niet dat er geen ruimte is voor verbetering,' zegt Rosalie, luitenant ter zee der administratie bij de marine. 'Zowel bij leidinggevendend als op de werkvloer. Tijdens mijn officiersopleiding beweerde één van mijn studiegenoten ijskoud dat er geen homoseksuele officieren bestonden!' Ook Nanda erkent dat er nog een hoop werk te verrichten is. Met

Ik hoop gewoon zo dat iedereen zichzelf kan zijn. Maar vooral anders durft te zijn. Tot welke cultuur of subcultuur je ook behoort.

name op het gebied van zichtbaarheid. 'Het moet natuurlijk wel van twee kanten komen, dus zowel van de werkgever als van de werknemer. Ik ben als leidinggevende heel erg open over het onderwerp homoseksualiteit en volgens mij ook heel benaderbaar. Toch zijn er maar weinig mensen die naar me toe komen. Terwijl ik soms bijna zeker weet dat iemand bij onze roze familie hoort! De zichtbaarheid van LHBT's in welke organisatie dan ook schiet wat mij betreft dan ook nog steeds tekort.'

Karen vult aan: 'Maar we laten dat als vrouwen ook wel zelf toe. Het is zo gemakkelijk om níet zichtbaar te zijn, níet te vertellen dat je met een vrouw samen bent, níet te vertellen dat je specifiek op een conferentie over homoseksualiteit bent geweest. Een deel van de vrouwen vinden het vaak wel best.'

Klopt dat? Vinden lesbische vrouwen in de organisatie het wel goed zo?

'Ik zie dat echt heel vaak terug, ja,' reageert Djoke, getrouwd, moeder van twee prachtige zoons en regelmatig enkele maanden met de 'mannen' op zee. 'Je ziet dat bijvoorbeeld bij de evenementen voor de Stichting Homoseksualiteit & Krijgsmacht (SHK). Deze evenementen zijn helemaal gratis, we organiseren leuke en leerzame activiteiten, je krijgt hiervoor extra tijd van je werkgever... en toch reageren er bijna nooit vrouwen! Je ziet hetzelfde verschijnsel in het burgerleven. Waar kan je als lesbische vrouw nou even lekker een hele avond doorzakken? De 'Vie' en de 'Saar' daar gelaten, kom je niet erg ver. Terwijl je als homoseksuele man bijna een halve stad tot je beschikking hebt! Een groot gedeelte van de lesbische vrouwen zit gewoon de hele avond op de bank met een glas wijn en de babyfoon. Ze doen heel hard hun best om 'gewoon' te zijn.'

'Maar ook dat is je goed recht toch?' reageert Karen. 'Ik ben het absoluut met je eens dat we zeker als vrouw meer zichtbaar moeten zijn, maar tegelijkertijd moeten we diversiteit, ook in onze subcultuur, accepteren. Wat maakt het nou uit of die vrouwen wel of niet uitgaan?'

'Daar heb je gelijk in Karen!' reageert Rosalie. 'Alleen al bij mijn divisie is er een groep van ongeveer dertig lesbische vrouwen. Ik zou het geweldig vinden als een groot gedeelte van deze groep de krachten samen met ons zou bundelen. Samen werken aan de sociale acceptatie van lesbische vrouwen! Djoke en ik zijn al enige tijd lid van de SHK en zijn graag zichtbaar omdat het onderwerp ons echt aan het hart ligt! Het is juist zo belangrijk dat we ons zelf laten zien en er trots op zijn!'

En waar mogen we dan wel zo trots op zijn?

Désirée legt uit: 'Uit Amerikaans onderzoek is gebleken dat lesbiennes, homo's, biseksuelen en transgenders (LHBT's) specifieke competenties hebben waarmee ze een waardevolle aanvulling vormen op ieder willekeurig team. Deze 'roze' competenties zijn: adaptief vermogen, intuïtieve communicatie en creatief oplossingsvermogen. Omdat LHBT's veel meer en sterker te maken hebben met een omgeving waarin ze 'anders' zijn, leren ze veel sneller zich aan te passen, hun omgeving te peilen en telkens nieuwe oplossingen te vinden voor zaken die voor hetero's heel normaal zijn, zoals verliefd worden, verkering, trouwen,

en kinderen krijgen. Ik merk dat ook zo vaak om me heen. Ik kan echt met bewondering luisteren naar lesbische vrouwen. Ze zijn zo ad rem, zo vindingrijk. Bij een vervelende opmerking is het steevast diegene die de opmerking in eerste instantie maakte degene die voor paal staat.'

Kom maar op; wie is het meest ad rem van jullie allemaal?

Er wordt gelachen en de anekdotes vliegen in het rond. 'Ik ben altijd de eerste die koffie zet,' zegt Rosalie. 'Het lijkt me duidelijk dat de koffiepote dat moet doen!' roep ik dan. Is meteen het ijs gebroken en hebben we dat ook weer gehad. Djoke is door haar openheid altijd het populairste meisje aan de bar. 'Na drie dagen op zee vinden de meeste mannen het woest interessant om met mij over vrouwen te praten. Ze mogen een nummertje trekken om naast me te staan. Wel zo handig als je het marinetaaltje een beetje begrijpt en op waarde weet te schatten. Zo heb ik inmiddels al twee keer 'gebigt'. Ik weet dat ze dat niet rot bedoelen.'

'Ge-wát?'' Lacht Désirée, 'Gebigt?!' betekent dat serieus bevallen?'

Er worden nog meer termen heen en weer geslingerd waaruit blijkt dat het marine taaltje voor een buitenstaander, niet altijd even gemakkelijk te volgen is.

Dat klinkt inderdaad alsof je als lesbische vrouw bij Defensie over enig aanpassingsvermogen moet beschikken.

'Sowieso moet je als marinier wel een beetje aanpassen,' vindt Rosalie. 'Het is belangrijk dat je team je accepteert en vice versa. Door jezelf te zijn draag je zeker hieraan bij.'

'De cohesie binnen het team is echt heel erg belangrijk! In ons beroep als militair kan het zijn dat je leven afhangt van je collega,' zegt Nanda. 'Ik ben leidinggevende binnen de luchtmacht en zelfs als één van de jongens daar graag met een hoge stem aan de bar zou willen hangen, *be my guest*. We hebben het toch niet voor niets de hele tijd over leven en laten leven?' Hoge stem of niet, het gaat erom dat wij ons werk samen doen. En hiermee een bijdrage leveren aan de realisatie van de doelstellingen van Defensie en ook voor onszelf als mens, als werknemer, als (lesbische) vrouw en als professional!'

Karen merkt op: 'Als humanistisch raadvrouw heb ik te maken met alle hiërarchische lagen, rangen en onderdelen van Defensie. Ondanks de enorme stappen die in de emancipatie zijn gemaakt, hoor ik nog te vaak verhalen van medewerkers die niet kunnen zijn wie ze willen zijn. Op het eerste gezicht lijkt het voor vrouwen wat makkelijker. Ik deed zelf ooit mee aan een onderzoek naar de positie van LHBT's binnen de Krijgsmacht. Ik vertelde dat ik het eigenlijk wel makkelijk had als lesbische vrouw; voor de mannen was ik geen prooi en voor de vrouwen was ik te veel man om echt als concurrent te worden beschouwd. 'Met als gevolg dat je tussen wal en schip valt?' vroeg toen de onderzoeker. 'Dat heeft me wel aan het denken gezet. Je kunt niet afwachten en proberen zo min mogelijk op te vallen. We zijn er nú en er moet nú iets gebeuren. Anders lopen we inderdaad het risico als lesbische vrouwen vis noch vlees te zijn.'

Karen Joachim

Nanda van Ekeren

Rosalie de Beer

Leven en laten leven

De meiden zijn op volle toeren, maar hoe gezellig ook, de (parkeer) tijd dringt in Amsterdam. Een beetje abrupt moet ik dan ook de discussie afsluiten en vraag om een laatste advies aan de vrouwen uit de roze familie. Het valt stil. 'Lekkere afsluiter weer hoor...' moppert Djoke, maar toch is iedereen even in gedachten verzonken. Uiteindelijk neemt Nanda het woord: 'Leef het leven wat jij wilt. Laat je niet in een richting duwen die anderen voor je willen. En laat anderen ook leven zoals zij willen.' Djoke hoopt dat we door dit soort initiatieven zoals dit interview de zichtbaarheid van LHBT's binnen Defensie bevorderen. En dat meer onderzoek mag leiden tot meer inzichten, zodat wij allemaal betere collega's worden. 'Want iedereen wil leuke, blijde collega's, ook je collega's.'

Désirée houdt het wat meer filosofisch: 'Dames, doe als de Franse denker Foucault zei: maak van je leven een kunstwerk,' glimlacht ze met een twinkeling in haar ogen. 'Ik hoop dat lesbische, maar ook niet-lesbische vrouwen wat weerbaarder worden,' zegt Rosalie. 'Alles van waarde is weerloos,' sprak een dichter ooit. Volgens mij kunnen we daar nog heel veel aan doen.'

Karen heeft zich nadenkend wat afzijdig gehouden. 'Ik hoop gewoon zo dat iedereen zichzelf kan zijn. Maar vooral anders durft te zijn. Tot welke cultuur of subcultuur je ook behoort. Ja, we zijn allemaal vrouwen die op vrouwen vallen, maar dat is de enige gemeenschappelijk deler. Laten we in godsnaam verder allemaal anders zijn, onszelf zijn!'

To be or not to be?

Ik heb genoten van het soms felle gesprek met deze vijf dames. Nietzsche en Freud dolen nog door mijn hoofd terwijl ik de trap van de redactie afloop. Noem het naïef, maar voordat ik dit gesprek begon was ik er van overtuigd dat 'wij vrouwen' het allemaal niet zo zwaar moesten opnemen. 'Wij' zijn toch allemaal prima tevreden met het leven? We zijn toch 'net zo normaal' als alle hetero stellen? En kom op zeg, die stoere Defensie vrouwen, die hebben toch zeker helemaal geen klagen? Ik had nooit de behoefte mijn voorliefde voor vrouwen te etaleren op een boot tijdens de parade. Maar de dames hebben me op scherp gezet. Doe ik liever ook maar niet 'normaal'? Verzwijg ik niet hier en daar ook dat diegene die 's avonds op mij wacht een vrouw is? En val ik daarmee eigenlijk ook niet tussen wal en schip? Misschien kies ik dit jaar dan toch maar vol overgave voor een stap in die boot en zie je me met de voltallige *Zij aan Zij* redactie en de meiden van Defensie langs varen. En als ik dat niet doe? Dan weten jullie bij deze: ik was gewoon mezelf. Met een wijntje op de bank.' ■

Meer informatie over Diversiteitmanagement en homoseksualiteit op het werk vind je op deze websites:

Stichting Homoseksualiteit en Krijgsmacht – www.skhn.nl

Company Pride Platform – www.companyprideplatform.org

Nederlandse Vereniging tot Integratie van Homoseksualiteit

COC – www.coc.nl